

**«Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ» КЕАҚ**  
**Ғылыми кеңес отырысында**  
**23.05.2025 ж. № 11 хаттамамен**  
**БЕКІТІЛДІ**

**D084 – «География»**  
**білім беру бағдарламалары тобына**  
**докторантураға түсушілерге арналған**  
**емтихан бағдарламасы**

**I. Жалпы ережелер**

1. Бағдарлама «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 600 бұйрығына (бұдан әрі – үлгілік қағидалар) сәйкес жасалды.

2. Докторантураға түсу емтиханы сұхбаттасудан, эссе жазудан және білім беру бағдарламалары тобының бейіні бойынша емтиханнан тұрады.

| Блогы                                                     | Балы   |
|-----------------------------------------------------------|--------|
| 1. Сұхбаттасу                                             | 30     |
| 2. Эссе                                                   | 20     |
| 3. Білім беру бағдарламасы тобының бейіні бойынша емтихан | 50     |
| Барлығы/ өту ұпайы                                        | 100/75 |

3. Түсу емтиханының ұзақтығы – 3 сағат 10 минут, осы уақыт ішінде оқуға түсуші эссе жазады, электрондық емтихан билетіне жауап береді. Сұхбаттасу ЖОО қабылдау емтиханының алдында өткізіледі.

**II. Түсу емтиханын өткізу тәртібі**

1. **D084 – «География»** білім беру бағдарламалары тобына докторантураға түсушілер проблемалық / тақырыптық эссе жазады. Эссе көлемі – 250 сөзден кем болмауы керек.

Эссе мақсаты – теориялық білімге, әлеуметтік және жеке тәжірибеге негізделген өз аргументациясын құрастыру қабілетінде көрініс табатын аналитикалық және шығармашылық қабілеттер деңгейін анықтау.

Эссенің түрлері:

– зерттеу қызметіне ынталандырушы себептерді ашатын мотивациялық эссе;

- жоспарланған зерттеудің өзектілігі мен әдістемесін негіздейтін ғылыми-аналитикалық эссе;
- пәндік саладағы ғылыми білімнің әртүрлі аспектілерін көрсететін проблемалық/тақырыптық эссе.

2. Электрондық емтихан билеті 3 сұрақтан тұрады.

**Білім беру бағдарламасы тобының бейіні бойынша емтиханға дайындалуға арналған тақырыптар:**

1. Жер туралы ғылымдар жүйесіндегі география.
2. География ғылымының табиғи және әлеуметтік мәні.
3. География ғылымының дамуындағы қазіргі тенденциялар.
4. Географияның негізгі сұрақтары.
5. География ғылымының құрылымы.
6. Салалық физика-география ғылымдары.
7. Салалық әлеуметтік-экономикалық географиялық ғылымдар.
8. табиғи және әлеуметтік-экономикалық факторлардың әсері
9. Қазақстан Республикасы аумағының қоныстануы және экономикалық дамуы.
10. Урбанизация: түсінігі, индикаторлары, заманауи ауқымы урбанизация процестері. Қазақстандағы урбанизация процестерінің ерекшелігі.
11. Әлеуметтік-географиялық ұғымдар: экономикалық-географиялық орны, экономикалық ауданы және аймақтандыру.
12. Табиғатты ұтымды пайдалану мен табиғатты қорғауды ғылыми негіздеу мен практикалық қамтамасыз етудегі географияның рөлі.
13. Әлемнің қазіргі географиялық суреті туралы жалпы географиялық идеялар.
14. Қоршаған орта туралы оқыту.
15. Геожүйелер туралы ілім.
16. Отандық және шетелдік ғалымдардың ортақ объектіге көзқарасы география.
17. География ғылымындағы дәстүрлі және жаңа зерттеу әдістері.
18. Географиялық болжамдар.
19. Географиялық ғылымның дәстүрлі және жаңа әдістерін географиялық ақпаратты іздеу, өңдеу және ұсыну үшін қолдану.
20. ГАЗ технологияларын қолдана отырып, географиялық болжамдар жасау.

**Қиындық деңгейі бойынша 30 сұрақ.**

**1 деңгей:**

1. Климат құрушы факторларды талдаңыз, Қазақстан Республикасының қазіргі климаттық жағдайларын сипаттаңыз.
2. Мұздықтар, олардың ағын суларындағы және нивалды-мұзды ландшафттардың қалыптасуындағы рөлі Қазақстанның қазіргі мұздануын бағалайды.
3. Балқаш көлінің физикалық, географиялық және гидрологиялық ерекшеліктерін талдаңыз, Балқаш көлінің қазіргі проблемаларына сипаттама беріңіз.
4. Қазақстандағы рельефтің түрлерін жіктеу, қазіргі рельефті қалыптастыру процестерін сипаттау. Республиканың геоморфологиялық аймақтануы.
5. Климат пен климаттық аудандастырудың сипаттамалық ерекшеліктерін анықтаңыз. Ауа-райының қауіпті құбылыстары. Климаттың континенталдылық дәрежесін анықтау.
6. Антропогендік әсер ету жағдайында теңіздердің су және тұзды режимдерінің ағымдағы жағдайын және болжамын, сулардың сапасын, экожүйелерді және биологиялық өнімділікті бағалау.

7. Топырақтың әртүрлі типтерін бүкіл территорияға таратудың негізгі ерекшеліктері. Топырақ-географиялық аудандастыру.

8. Қазақстан Республикасында шөлейттенудің себептерін түсіндіріңіз, өсімдік жамылғысына антропогендік әсерін бағалаңыз.

9. Антропогендік ландшафттар. Шаруашылық қызметтің табиғи-аумақтық кешендерге әсері.

10. Геоэкология және табиғатты қорғау мәселелерін анықтаңыз, Қазақстан Республикасындағы экологиялық апаттардың аймақтарын бағалаңыз.

## **2 деңгей:**

1. «Картографиялық модельдеуді» ғылыми, географиялық зерттеулерде қолдануды бағалаңыз.

2. Геожүйелерді кеңістіктік модельдеу үшін ГАЖ технологияларын қолданудың өзектілігін бағалаңыз.

3. ГАЖ көмегімен картографиялық модельдеу үшін қашықтықтан зондтау деректерін пайдаланудың маңыздылығын негіздеңіз.

4. Процестер мен құбылыстардың кеңістік-уақыт сипаттамаларын қолдана отырып, географияның маңызды бағыттарының бірі ретінде экологиялық-географиялық болжаудың мәнін анықтаңыз.

5. Климаттың өзгеру себептерін түсіндіріп, әртүрлі климаттық шарттары мен экономикалық дамуы бар елдер үшін салдарын бағалаңыз.

6. Жердің деградациялану себептерін көрсете отырып, Қазақстандағы шөлейттену жағдайын талдаңыз және жер ресурстарын сақтау үшін күрес әдістері бойынша ұсыныстар беріңіз.

7. «Жасыл экономика» ұғымын кеңейтіп, оның ауыл шаруашылығындағы маңызын анықтаңыз.

8. Өндіргіш күштерді ұтымды бөлу және халықты қоныстандыру үшін аумақты кеңістіктік ұйымдастырудың қазіргі жағдайын және аумақтық дамуды ұйымдастыру формаларын бағалаңыз.

9. Әлемнің негізгі геосаяси модельдерін анықтаңыз және геосаяси және геоэкономикалық процестердің өзара байланысын бағалаңыз.

10. Әлемдік дағдарыс аймақтарының жанжал тудыратын факторларын саяси-географиялық зерттеу рөлін өзектендіріп, әлемнің жоғары дамыған елдерінің геосаяси мәселелерін салыстырыңыз.

## **3 деңгей:**

1. Географиялық парадигмалардың өзгеруін және олардың экономикалық және әлеуметтік географияда көрінуін сипаттаңыз, географияда ғылыми мектептерді қалыптастырудың құралы ретінде.

2. Ішкі экономикалық географияда аймақтық мектеп құрудағы экономикалық-географиялық ғылымдағы салалық және аймақтық тәсілдерге сипаттама беріңіз, оның ғылыми және практикалық маңызы.

3. Француз адам географиясы мектебінің дамуын сипаттаңыз және оның экономикалық және әлеуметтік географиядағы хронологиялық бағытын және көрінісін негіздеңіз.

4. Территориялық әлеуметтік-экономикалық жүйелерді кеңістіктік модельдеу тұжырымдамасын қалыптастыру үшін И.Тунен, А.Вебер, А.Леш, В.Кристаллердің еңбектерін жіктеңіз.

5. Экономикалық және әлеуметтік географияны толық түсіну үшін «радикалды география», «мінез-құлық географиясы» және «гуманистік географияның» негізгі бағыттарын анықтаңыз.

6. Аймақтану мен географиялық аймақтандырудың байланыстырушы рөлін анықтау үшін әлеуметтік география бөлімдерін сипаттаңыз.

7. Жаһандық және аймақтық әлемдік экономикалық интеграциядағы халықаралық еңбек бөлінісі ұғымын түсіндіріп, трансұлттықтандыруды халықаралық еңбек бөлінісінің көрінісі ретінде негіздеңіз.

8. Ауылшаруашылығын аудандастыруға арналған агроөнеркәсіптік кешеннің ауылшаруашылық түрлері мен аумақтық жүйелерін жіктеңіз.

9. Қаланы әлеуметтік географияны зерттеудің маңызды ажырамас нысандарының бірі ретінде сипаттаңыз және әртүрлі типтегі елдердегі урбанизация процесін сипаттаңыз.

10. «Халықтың жарылуы» және «демографиялық дағдарыс» жағдайындағы елдердің демографиялық саясатын салыстырыңыз және ұлттардың өмір сүру ұзақтығын қысқарту және қартаю проблемасының өзектілігін тұжырымдап беріңіз.

### **III. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі**

Негізгі:

1. Исаченко, А.Г. География ғылымының теориясы мен әдістемесі / А.Г. Исаченко. - М.: Академия., 2004. - 397 б.

2. Әлемдік шаруашылықтың географиясы. Оқулық. Респ. ред. Мироненко Н.С. - М.: «Travel Media International» баспасы, 2012.-352 б.

3. Әлеуметтік-экономикалық география: ұғымдар мен терминдер. Сөздік анықтамалық. Респ. ред. Горкин А.П. Смоленск: Ойкумена, 2013. –328 б.

4. Чандра, А.М. Қашықтықтан зондтау және географиялық ақпараттық жүйелер / А.М. Чандра, С.К. Гош - М.: Техносфера, 2008. - 312 б.

5. Перцик Е.Н., Географиялық ой: тарихы, мәселелері, шешімдер іздеу. География ғылымының тарихы мен әдістемесі, қала құрылысы мен урбанизацияның географиялық аспектілері. М.: Магистр, 2013. –428 б.

6. Әлемдік экономиканың географиясы. Оқулық. Респ. ред. Мироненко Н.С. - М.: «Travel Media International» баспасы, 2012.-352 б.

7. Халықтың географиясы және әлеуметтік география / География сұрақтары. Сенбі 135. Респ. ред. А. И. Алексеев, А. Ткаченко. М.: «Кодекс» баспасы, 2013. –552 б.

Қосымша:

1. Экономикалық географияға кіріспе: экономистерге, менеджерлерге, географтарға және аймақтануға арналған негізгі курс: оқулық. университеттер үшін / А.Ю.Скопин. - М.: Владос, 2001. - 272 б.

2. Абдурахманов Г.М., Кривошукский Д.А., Мяло Е.Г., Огуреева Г.Н .. Биогеография: оқулық - 2-ші басылым, Өшірілген. - М.: Академия, 2007. - 480 б.

3. Джаналеева К.М. Қазақстан Республикасының физикалық-географиялық аудандастырылуы: оқу құралы. оқу құралы / К.М.Джаналеева.- Алматы: Эверо, 2014. - 328 б.

4. Нюсупова Г.Н., Токбергенова А.А., Ақтымбаева А.С. және басқалары. «Қазақстан Республикасының аймақтарындағы халықтың өмір сүру сапасының аумақтық саралануы. Оқу құралы. 2 бөлім. », А: 2020 – 167